

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้ศึกษาจากการค้นคว้าเอกสาร ตำรา คู่มือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยนำเสนออธิบายตามลำดับดังนี้

1. ภารกิจการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา
2. ชุมชนกับการจัดการศึกษา
3. วิสัยทัศน์การบริหารการศึกษาโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
4. แนวคิดการส่งเสริม ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.)
5. สภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาของชุมชนแม่แจ่ม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

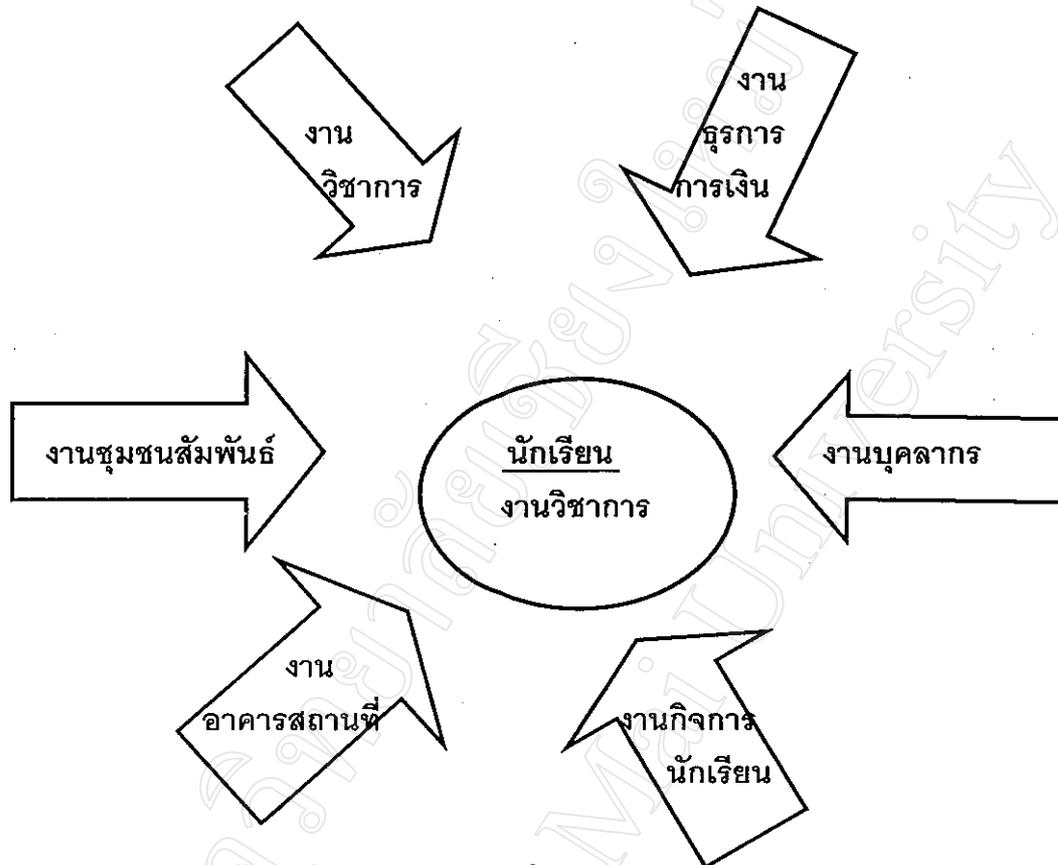
ภารกิจการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา

โรงเรียนประถมศึกษาเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายที่มีการปรับปรุงมาตามลำดับ โดยมุ่งให้เป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับพลเมืองในประเทศ เป็นการศึกษาระดับบังคับที่มีกระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานหลัก โดยมีสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2523 พระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษา พ.ศ. 2523 มีภารกิจที่จะบริหารโรงเรียนประถมศึกษา ตามนัยแห่งพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับและระเบียบการบริหารราชการแผ่นดิน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษานั้นเป็นการบริหารราชการส่วนกลาง อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตามตามมาตรา 21 และมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษา พ.ศ. 2523 แบ่งส่วนราชการเป็นระดับจังหวัด มีผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด เป็นผู้บังคับบัญชาควบคุมและดูแล และราชการระดับอำเภอ มีหัวหน้าการการประถมศึกษาอำเภอเป็นผู้บังคับบัญชาควบคุมดูแลโรงเรียนประถมศึกษาภายในอำเภอในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีผู้บริหารโรงเรียนที่ผ่านการสอบคัดเลือกเป็นผู้บริหารโรงเรียนตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดตามลำดับ

แนวคิดหลักในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา (สพช กระทรวงศึกษาธิการ, 2528, เล่มที่ 2 หน้า 2) ที่สำคัญมีดังนี้

1. โรงเรียนเป็นหน่วยงานการศึกษาที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นหน่วยงานปฏิบัติและผลการจัดการประถมศึกษาจะเป็นเช่นใด คุณผลที่เกิดขึ้นจากโรงเรียน
2. ภารกิจหลักของโรงเรียนคือการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรนั่นคือ มีคุณภาพทั้งทางด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในทุก กลุ่มประสบการณ์ คุณลักษณะที่พึงประสงค์และสุขภาพอนามัยที่ดี
3. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการประถมศึกษา มีหลายอย่าง เช่น ระบบการบริหาร ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ แต่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ดังนั้นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา คือครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ และผู้อำนวยการโรงเรียน
4. การบริหารโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จต้องอาศัย ความรู้ ความสามารถ คุณลักษณะที่ดี และคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ คือ ผู้บริหารที่สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต่อการเรียนการสอนจนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้
5. งานการบริหารโรงเรียนมีหลายงาน แต่ละงานครอบคลุมงาน 6 งานด้วยกัน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
6. ในบรรดางานทั้ง 6 งานนั้น งานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุด ในการที่จะทำให้นักเรียนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ส่วนงานอื่นเป็นงานเสริมและสนับสนุนให้งานวิชาการประสบผลสำเร็จดียิ่งขึ้น ตามแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 แนวคิดหลักในการบริหารโรงเรียน

ที่มา : สปช. กระทรวงศึกษาธิการ (2528, หน้า 3)

7. ในการบริหารโรงเรียนนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนเป็นสำคัญ

8. ทรัพยากรในการบริหารโรงเรียนที่สำคัญ ๆ มีอย่างน้อย 4 อย่าง คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และระบบการจัดการ ทรัพยากรด้านบุคลากรเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ดังนั้น ในการบริหารโรงเรียนจึงจำเป็นต้องสร้างให้เกิดความสมดุลระหว่างภารกิจของโรงเรียนและบุคคลผู้ทำงาน ทำอย่างไรจึงจะให้ได้งานที่มีประสิทธิภาพ และในขณะเดียวกันผู้ที่ทำงานก็มีความสุขในการทำงานด้วย นั่นคือ ได้ทั้งงานและน้ำใจของบุคคลผู้ทำงานนั่นเอง

9. การบริหารงานทั้ง 6 งานของโรงเรียนจะดำเนินไปด้วยดี มีประสิทธิภาพย่อมต้องอาศัยกระบวนการในการบริหารอย่างน้อย 4 ขั้นตอนประกอบด้วยเสมอ กล่าวคือ

9.1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา

9.2 การวางแผน

9.3 การดำเนินการตามแผน

9.4 การประเมินผล

10. ทักษะที่สำคัญและจำเป็นในการบริหารของผู้บริหาร ได้แก่ ทักษะในด้าน ทักษะเทคนิควิธี ทักษะในด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะในด้านความคิดรวบยอดของหน่วยงาน

11. การบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ ย่อมต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

11.1 ยึดภารกิจหรือวัตถุประสงค์ของโรงเรียนเป็นสำคัญนั่นคือคุณภาพของ นักเรียนที่กำหนดไว้ในจุดหมายของหลักสูตร กิจกรรมใดที่โรงเรียนจัดขึ้น ต้องมุ่งประโยชน์ที่เกิดกับนักเรียนเป็นสำคัญ

11.2 การที่โรงเรียนจะบรรลุภารกิจได้นั้น ย่อมต้องอาศัยการวางแผนบริหารที่มี ระบบและการดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ การวางแผนบริการที่ดีย่อม หมาย ถึงการบรรลุวัตถุประสงค์หลักไปแล้วกึ่งหนึ่ง

11.3 การวางแผนบริหารโรงเรียนจำเป็นต้องครอบคลุมงานบริหารโรงเรียนทั้ง 6 งาน โดยยึดงานวิชาการเป็นหลัก ส่วนงานอื่น เป็นงานสนับสนุน

11.4 การดำเนินงานแต่ละงานจะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อได้ใช้กระบวนการบริหารอย่างน้อย 4 ขั้นตอน คือการ ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ การวางแผน การดำเนินการตามแผน และการประเมินผลทั้งนี้การดำเนินงานดังกล่าวจะเป็นไปด้วยดี จำเป็น ต้องอาศัย

11.4.1 คุณธรรมที่ดีการเป็นผู้นำของผู้บริหาร

11.4.2 บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของ

กระบวนการบริหาร นั่นคือใช้กระบวนการกลุ่มในการบริหาร

11.4.3 การใช้เทคนิคการนิเทศการควบคุมกำกับและติดตาม และการประเมินผลอย่างเหมาะสมของผู้บริหาร

11.4.4 การตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

11.4.5 มนุษยสัมพันธ์ในโรงเรียน

11.4.6 การใช้ภาวะผู้นำ

11.4.7 เทคนิคการประชุม

11.4.8 การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน

11.4.9 การประชาสัมพันธ์โรงเรียน

ภารกิจการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาต้องยึดงานทั้ง 6 งานเป็นหลักในการบริหาร โดยใช้กระบวนการบริหารและทรัพยากรที่ได้รับหรือมีอยู่ ให้ภารกิจหลักทั้ง 6 งานบรรลุเป้าหมายซึ่งงานทั้ง 6 งานมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง คือประกอบด้วย (1) งานวิชาการ (2) งานบุคลากร (3) งานกิจการนักเรียน (4) งานธุรการการเงิน (4)งานอาคารสถานที่(6) งานชุมชนสัมพันธ์

งานวิชาการ

งานวิชาการเป็นหัวใจของงานจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นงานที่จะชี้วัดความสำเร็จของการจัดการศึกษาที่มุ่งจัด ประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน โดยมีงานจัดกิจกรรมการเรียนการสอน งานหลักสูตรและการนิเทศการศึกษา

การจัดการเรียนการสอน ในระดับประถมศึกษานั้นเป็นกิจกรรมหลักที่มุ่งจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายในวิธีการเรียนรู้ เพราะไม่มีวิธีการสอนใดที่ดีที่สุดแต่การทำให้ผู้เรียน รู้จักคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น เน้นผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง กิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความรู้เดิมของผู้เรียน มีความเหมาะสมกับแรงจูงใจและระดับความสนใจของผู้เรียน ในการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ที่วางไว้ และมีการสอนซ่อมเสริมแก่นักเรียนที่มีผลการเรียนที่ต่ำกว่าเกณฑ์ สอนเสริมแก่นักเรียนที่เรียนดีหรือมีความสามารถพิเศษ ให้โอกาสผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จัดหาสื่อการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข คำนึงถึงสิทธิของผู้เรียนและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ดำเนินการวัดผลประเมินผลความก้าวหน้าของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง งานด้านหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นผู้นำการใช้หลักสูตร การพัฒนา ปรับหลักสูตรให้สามารถนำไปใช้ได้เหมาะสมกับโรงเรียน งานด้านการนิเทศทางการศึกษา เป็นงานที่จะช่วยส่งเสริมให้งานวิชาการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียน เมื่อมีการนิเทศจะเป็นการเติมให้เต็มให้เรื่องของการสอน การนิเทศหมายถึงการช่วยเหลือถึงการนิเทศการศึกษาที่มีการนิเทศทั้งจากภายนอกองค์กร และการนิเทศภายในองค์กร การนิเทศจากนอกองค์กรนั้นในระบบของการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา

ขอข่ายงานวิชาการ ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2528 เล่ม 3 หน้า 16-17) งานวิชาการซึ่งถือเป็นงานหลักของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน จะต้องเข้าใจขอข่ายงานเพื่อจะได้บริหารงานให้ครอบคลุมงานต่างๆได้ สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา งานวิชาการมีขอข่ายดังต่อไปนี้

1. งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
2. งานการเรียนการสอน
3. งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
4. งานวัดและประเมินผล
5. งานห้องสมุด
6. งานนิเทศการศึกษา
7. งานด้านการวางแผนและกำหนดวิธีดำเนินงาน
8. งานส่งเสริมการสอน
9. งานประชุมอบรมทางวิชาการ

ในงานวิชาการทั้ง 9 งานนี้มีงานที่ผู้บริหารโรงเรียนต้องเอาใจใส่และเป็นภาระจำเป็นสำหรับผู้บริหารโรงเรียนคือ (สปช กระทรวงศึกษาธิการ, 2528 , เล่ม 3 หน้า 27-29)

งานด้านหลักสูตร หลักสูตรเป็นข้อกำหนดที่สำคัญที่สุด ซึ่งบอกจุดหมายปลายทางของการศึกษา บอกแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้นักเรียนเพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี อันเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 และ(ฉบับปรับปรุง 2533) มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. หลักการของหลักสูตรมี 3 ประการ เป็นการศึกษาเพื่อป้องกัน เป็นการศึกษาเพื่อประโยชน์แก่การดำรงชีวิต และเป็นการศึกษาเพื่อสร้างเอกภาพของชาติ
2. จุดหมายของหลักสูตรกำหนดไว้ 4 หมวด คือ
 - 2.1 คุณสมบัติที่ต้องการเน้น
 - 2.2 ความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต
 - 2.3 ชีวิตที่สงบสุข
 - 2.4 เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ
3. โครงสร้างของหลักสูตรมี 5 กลุ่มประสบการณ์
4. กระบวนการเรียนการสอน มุ่งให้ผู้เรียนได้พยายามศึกษาค้นคว้าหาคำตอบเองมากที่สุด ได้ปฏิบัติจริงได้ค้นคว้าทดลองให้ทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ทำงานเป็นกลุ่ม ให้ได้อภิปรายและหาคำตอบหรือแก้ปัญหาโดยเอาสภาพท้องถิ่นมาเป็นข้อมูลในการเรียนการสอนได้ดี

5. การวัดผล ประเมินผล หลักสูตรได้กำหนดแนวทางไว้ว่า ในการวัดและติดตามผล เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนเลื่อนขั้นระหว่างปีหรือ ปลายปีเป็นหน้าที่ของครู หรือผู้บริหารโรงเรียน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผล

งานด้านการเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ (สพช.กระทรวงศึกษาธิการ, 2541, หน้า18) ในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้นั้น คุณลักษณะของผู้เรียนที่มุ่งประสงค์จะเกิดขึ้น ได้นั้นย่อมอาศัยกระบวนการเรียนการสอนที่มีลักษณะเหมาะสมในการปฏิรูปการเรียนรู้ได้กำหนด จุดเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย ลักษณะสำคัญ คือ

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. การเรียนรู้แบบองค์รวม
3. การเรียนรู้จากความคิดและการปฏิบัติจริง
4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น
5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนด้วยตนเอง

นอกจากนี้ในการจัดการเรียนการสอนผู้บริหารโรงเรียนยังต้องมีการกิจที่จะต้องศึกษาและมีความรู้สามารถจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (สพช, มปป, หน้า 42-43)

1. จัดหลักสูตรที่สนองความต้องการ เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน
2. ออกแบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ โดยสนองความต้องการระหว่างบุคคล ทั้งความพร้อม วิธีการเรียนรู้ และความต้องการ อีกเน้นการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งนี้เสนอแนะให้การจัดการเรียนรู้นั้น สอดคล้องกับการเรียนรู้ 5 ลักษณะ ดังกล่าว

3. จัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ครบวงจร เช่น
 - 3.1 ผู้เรียนเลือกเรื่องที่จะเรียนรู้
 - 3.2 เรียนรู้จากการปฏิบัติและค้นคว้าด้วยตนเอง
 - 3.3 อภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์
 - 3.4 สะท้อนความคิดต่อยอดการเรียนและเรื่องที่เรียน
 - 3.5 สรุปความรู้ด้วยตนเอง

..... ฯลฯ.....

4. ใช้แหล่งความรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน และธรรมชาติเนื้อหาวิชารวมทั้งส่งเสริมการจัดแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

5. ประเมินผู้เรียนจากพัฒนาการและพฤติกรรม ตามสภาพจริงด้วยวิธีและเครื่องมือที่หลากหลาย สังเกต สอบถาม สัมภาษณ์ ร่วมกิจกรรม ทดสอบ ตรวจผลงาน
6. ใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้
7. การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ด้วยรูปแบบ วิธีการและเทคนิคการจัดการเรียนการสอนอย่างหลากหลายโดยเหมาะสมกับผู้เรียน

การนิเทศ วัตถุประสงค์ของการนิเทศการศึกษาที่แท้จริงนั้นคือ การช่วยให้ครูผู้สอนสามารถปรับปรุง หรือพัฒนาพฤติกรรมการสอนให้ดีขึ้น (สพช. การฝึก, เล่มที่ 11, 2528, หน้า 15) ในระดับโรงเรียนการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการนิเทศที่มีความสำคัญ และจำเป็นที่ผู้บริหารโรงเรียนต้องดำเนินการให้เกิดขึ้นในโรงเรียน โดยให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการนิเทศ ความหมายของการนิเทศภายใน ได้ให้ความหมายไว้ว่า (สพช. 2541 . หน้า 51-52) การนิเทศภายในหมายถึงการส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก คือการสอนหรือการสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมให้เต็มตามวัยและศักยภาพ โดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วย

1. การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา
2. วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดที่จะต้องพัฒนา
3. หาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา
4. ลงมือปฏิบัติ
5. ติดตามประเมินผลและแก้ไขปรับปรุง

บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนกับการนิเทศ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 59) ในการพัฒนาระบบการนิเทศให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาทดังนี้

1. ศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบนิเทศของโรงเรียน
2. สร้างความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องพัฒนานักเรียนให้มีพัฒนาการทุกด้านเต็มตามวัย และตามศักยภาพ และการพัฒนาตนเองให้กับคณะครูภายในโรงเรียน
3. จัดหรือดำเนินการให้มีการจัดระบบการนิเทศของโรงเรียน โดยผู้บริหารเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการ
4. ให้ความรู้ ให้คำแนะนำแก่บุคลากรที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้นิเทศในโรงเรียน

5. ร่วมดำเนินการพัฒนาระบบการนิเทศของโรงเรียนกับคณะครูผู้นิเทศในโรงเรียน

6. ติดตามประเมินผลดำเนินการร่วมกับคณะครูในโรงเรียนและให้ข้อมูลป้อนกลับแก่คณะครูในโรงเรียนให้เห็นความก้าวหน้าของตนเอง

7. เผยแพร่ความสำเร็จของคณะครูในโรงเรียน ให้การเสริมแรง ให้การยกย่องเพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

งานวิชาการเป็นงานหลักในการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา ที่จะชี้ถึงคุณภาพของการจัดการศึกษาผู้บริหารโรงเรียนควรใช้เวลาและความสำคัญในการบริหารที่มากกว่างานด้านอื่นซึ่งเป็นงานสนับสนุนงานวิชาการเท่านั้น

งานบุคลากร

บุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารการศึกษาได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักการภารโรง กรรมการสถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้อง คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการบริหารการศึกษา โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ส.ป.ช., กระทรวงศึกษาธิการ, เล่มที่ 5 หน้า 4 – 5) ได้ให้ขอบข่ายการบริหารงานบุคลากร ในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติ รับนโยบายจากหน่วยงานระดับสูง ที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ภารกิจงานบุคลากรบางอย่างเช่นการบรรจุแต่งตั้ง การคัดเลือกบุคลากร ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นในระดับอำเภอและจังหวัดแล้ว

ดังนั้นงานบุคลากรในโรงเรียนจึงเน้นหนักเฉพาะภารกิจต่อไปนี้

- (1) การกำหนดความต้องการบุคลากร
- (2) การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน
- (3) การควบคุม กำกับ ติดตามนิเทศบุคลากร
- (4) การพัฒนาอัตรากำลังบุคลากร
- (5) การประเมินการปฏิบัติงานของบุคลากร

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนในการบริหารงานบุคลากร

ผู้บริหารโรงเรียนในฐานะเป็นหัวหน้าหน่วยงานย่อยและเป็นผู้นำในการดำเนินงานต่างๆของโรงเรียนให้ครอบคลุมและบริหารงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงมีบทบาทหน้าที่โดยทั่วไปดังต่อไปนี้

- (1) จัดโครงสร้างบริหารบุคลากรให้เป็นระบบ
- (2) ประเมินนิเทศเกี่ยวกับการปฏิบัติตาม ระเบียบการปฏิบัติงานของโรงเรียน

(3) กำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรแต่ละคนให้ชัดเจน

(4) มอบหมายงานตามความรู้ความสามารถของบุคลากร

(5) ควบคุม กำกับ ติดตามและนิเทศบุคลากรให้ปฏิบัติงานเต็มความสามารถและเป็นไปตามจุดประสงค์ของโรงเรียน

(6) ส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร

(7) ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและพัฒนาทุกรูปแบบ

(8) ดูแลและดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการของบุคลากร

(9) ดำเนินการประเมินผลเป็นระยะ ๆ ตามลักษณะของงาน

(10) ดำเนินการเกี่ยวกับการเข้ารับราชการและการออกจากราชการของบุคลากรในโรงเรียน

สรุปว่าการใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารจะช่วยให้การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารดำเนินไปด้วยความราบรื่นและบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เพราะบุคลากรในโรงเรียนที่มีระบบการบริหารที่ดี มีส่วนร่วมในการบริหาร ความสำเร็จของการจัดการศึกษาย่อมมีขวัญและกำลังใจที่ดี ทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานและมีความภาคภูมิใจต่อองค์กรที่ตนเองเป็นสมาชิก

งานกิจการนักเรียน

งานกิจการนักเรียนเป็นงานที่จะส่งเสริมให้งานจัดการเรียนการสอนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สอดคล้องกับหลักสูตรการจัดการศึกษา มุ่งให้นักเรียนได้รับการเสริม นอกเหนือจากการเรียนการสอนรวมถึงงานสวัสดิการของนักเรียนทั้งนักเรียนที่ปกติและนักเรียนที่ด้อยโอกาสในโรงเรียนได้รับการบริการที่ดีจากโรงเรียน

ขอบข่ายของงานกิจการนักเรียน(สปช. กระทรวงศึกษาธิการ เล่ม 5 หน้า 22 - 25) ได้ให้ขอบข่ายงานกิจการนักเรียนเป็นงานที่ช่วยสนับสนุนงานวิชาการ ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนควรทราบขอบข่ายงานให้ชัดเจน เพื่อจะได้ให้คำแนะนำและการเสนอแนะการจัดกิจกรรมได้อย่างดี งานกิจการนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษามีหลายกิจกรรม

1. กิจกรรมที่โรงเรียนต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523
ระเบียบที่เกี่ยวข้องและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน เช่น

1.1 การจัดทำเขตบริการ

1.2 การจัดทำสำมะโนนักเรียน

1.3 การเกณฑ์ - การรับนักเรียนเข้าเรียน

- 1.4 การปฐมนิเทศผู้ปกครอง
- 1.5 การแก้ปัญหาให้นักเรียนขาดเรียน
2. กิจกรรมที่โรงเรียนจัดบริการให้นักเรียน เช่น
 - 1.3 การบริการสุขภาพ
 - 1.4 การจัดอาหารกลางวัน
 - 1.5 การบริการแนะแนว
 - 1.6 การบริการนักเรียนขาดแคลน
 - 1.7 ทุนการศึกษา
3. กิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีขึ้นในโรงเรียน
 - 3.1 กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย
 - 3.2 กิจกรรมเสริมสร้างวินัยในโรงเรียน
 - 3.3 กิจกรรมจัดตั้งชุมนุมต่าง ๆ
 - 3.4 กิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน
 - 3.5 การจัดทัศนศึกษา
 - 3.6 การจัดกีฬา
 - 3.7 การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน
 - 3.8 การบำเพ็ญประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชน
4. กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับศิษย์เก่า เช่น
 - 4.1 การติดตามผลนักเรียน
 - 4.2 การตั้งสมาคมศิษย์เก่า
 - 4.3 การสรรหายกย่องคนดีเด่นประจำท้องถิ่นและชุมชน

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนในการดำเนินการงานกิจการนักเรียน

การจัดกิจกรรมนักเรียนเรียนนับว่าเป็นงานที่สำคัญที่สุดที่จะช่วยให้การเรียนของนักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษา ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นตัวจักรสำคัญที่จะทำให้งานบรรลุผลสำเร็จได้ ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีบทบาทหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ริเริ่มในการวางแผนงานจัดกิจการนักเรียน
2. แบ่งสายงานที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม และเป็นผู้ร่วมในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน
3. พิจารณาจัดสรรบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน

4. ควบคุมดูแลให้บุคลากรทุกฝ่ายปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้
5. เสนอรายงานการปฏิบัติงานแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและบุคลากรในชุมชนทราบ
6. ดูแลให้บุคลากรฝ่ายต่างๆ ทำงานประสานสัมพันธ์กันดีเป็นอย่างดี
7. ร่วมในการประเมินผลงานอย่างสม่ำเสมอ
8. ติดต่อประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
9. สนับสนุนส่งเสริมให้การทำงานเป็นไปด้วยดี
10. ให้คำปรึกษาในการทำงานในทุกๆ ด้าน
11. จัดหาแหล่งความช่วยเหลือเพื่อนำเงินมาใช้ในการจัดกิจกรรม
12. อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เช่นการจัดสรรงบประมาณ การจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ
13. ควบคุมดูแลเกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงิน
14. ให้ความสนับสนุนและร่วมมือในด้านต่าง ๆ
15. อนุมัติในการจัดกิจกรรมทุกประเภท ทั้งในและนอกโรงเรียน อีกทั้งเป็นผู้สั่งยกเลิกการจัดกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้

งานกิจการนักเรียนเป็นงานที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการที่จะรับประสบการณ์ที่ครูได้จัดให้ เป็นการแก้ปัญหาให้นักเรียนทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัย โดยเฉพาะนักเรียนที่มีความไม่พร้อมทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ครูและผู้บริหารควรมีบทบาทในการช่วยให้นักเรียนได้เกิดความเท่าเทียมกันในด้านเหล่านั้นเท่าๆ กับเพื่อนร่วมโรงเรียนและส่งเสริมนักเรียนที่มีความต้องการทางด้านกิจกรรมพิเศษต่างๆ ตามหลักสูตร ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ต่อไป

งานธุรการ การเงินและพัสดุ

งานธุรการ ขอบข่ายของงานธุรการ สปช. ได้ให้ขอบข่ายของงานธุรการไว้ในชุดฝึกอบรมด้วยตนเองเล่มที่ 6 (สปช., 2528, หน้า 2) ดังนี้

1. งานสารบัญ
2. งานทะเบียนและรายงาน
3. งานเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยในด้านอาคารสถานที่
4. งานประชาสัมพันธ์

สปช. ได้กำหนดให้ผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาทในการดำเนินการของงานธุรการโรงเรียนดังต่อไปนี้ (สปช., 2528, เล่มที่ 6 หน้า 2)

1. เป็นผู้ริเริ่มและส่งเสริมการจัดทำโครงการเกี่ยวกับงานธุรการของโรงเรียน
2. พิจารณาและประเมินความสำคัญของโครงการร่วมกับครู
3. ติดตามและคอยช่วยเหลือให้ความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติงาน
4. จัดหาเครื่องมือให้ในการปฏิบัติงาน
5. จัดหาบุคลากรที่เหมาะสมกับงานธุรการ
6. ให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน
7. ประเมินหรือแต่งตั้งคณะทำงานประเมินโครงการ
8. ตรวจสอบและตัดสินใจการปรับปรุงในการปฏิบัติงานหรือจัดทำโครงการ ต่อเนื่อง
9. ควบคุมงานธุรการของโรงเรียนให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับ

งานการเงินและพัสดุ (สปช., กระทรวงศึกษาธิการ, 2528, เล่ม 5 หน้า 22 - 25)

ขอบข่ายของงานการเงินและพัสดุ ประกอบด้วย

1. งานงบประมาณ
2. งานพัสดุ
3. งานการเงินและบัญชี

หน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานการเงินและบัญชีมีขอบข่ายดังนี้

1. ตรวจสอบเอกสาร การรับ - การจ่ายเงินประจำวันให้ถูกต้อง แล้วนำมาบันทึกในสมุดบัญชีและทะเบียนต่างๆ
2. บันทึกเอกสารประกอบรายการบัญชี ซึ่งเป็นเอกสารแสดงการรับหรือจ่ายเงินให้ถูกต้อง
3. จัดทำรายงานเงินประจำเดือนและประจำงวด
4. จัดทำเอกสารที่เกี่ยวกับการเงินและการบัญชีให้เรียบร้อย เพื่อให้สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ตรวจสอบประจำปี

บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการดำเนินงานการเงินและพัสดุของโรงเรียน

1. เป็นผู้จัดซื้อจัดจ้างตามอำนาจที่ได้รับ
2. ริเริ่มส่งเสริมการจัดทำโครงการเกี่ยวกับงานการเงินและพัสดุของโรงเรียน
3. พิจารณาและประเมินความสำคัญของโครงการร่วมมือกับครู
4. ติดตามและคอยช่วยเหลือแก่ผู้ปฏิบัติงาน
5. จัดบุคลากรที่เหมาะสมกับงานการเงินและพัสดุ
6. ประเมินหรือแต่งตั้งคณะทำงานประเมินโครงการ

7. ตรวจสอบและตัดสินใจในการปรับปรุงการปฏิบัติงาน

8. ควบคุมการเงินและการพัสดุของโรงเรียน ให้ปฏิบัติเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับ

งานธุรการ การเงินและพัสดุ เป็นงานที่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบของทางหน่วยงานอย่างเคร่งครัด มีการวางแผนการใช้จ่ายเงินที่มาจากความต้องการที่เกิดจากการวิเคราะห์ของหน่วยงานเพื่อส่งเสริมให้งานหลักประสบความสำเร็จ รวมถึงงานธุรการซึ่งมีส่วนในการกำหนดให้งาน การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบ สามารถที่จะจัดเก็บข้อมูล การใช้ข้อมูลการติดต่อสื่อสาร เพื่อนำหน่วยงานมุ่งสู่เป้าหมาย

งานด้านอาคารสถานที่

งานด้านอาคารสถานที่ของโรงเรียนเป็นงานที่โรงเรียนเป็นผู้ประสานงานและปฏิบัติ ขอบข่ายของงานอาคารสถานที่

1. การวางแผนการใช้ที่ดินและแผนแม่แบบของโรงเรียน
2. การเสนอปัญหา ความต้องการอาคารสถานที่แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. การวางแผนการใช้อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับโรงเรียน
4. การร่วมมือกับชุมชนในการได้มาและการใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียน
5. ปฏิบัติตาม คำสั่ง ระเบียบ กฎหมายที่กำหนด

บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน

1. ร่วมกับคณะครู กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการกำหนดแผนแม่แบบระยะยาวการใช้อาคารสถานที่ การปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างบนที่ดินของโรงเรียน

2. จัดหา บริหาร การใช้ที่ดิน อาคารที่มีอยู่ ให้เหมาะสมกับความต้องการใช้

อาคารสถานที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นของโรงเรียนประถมศึกษาที่ผู้เรียนซึ่งอายุน้อยต้องได้รับการดูแลความปลอดภัยทุกด้าน รวมถึงความสะอาด สภาพแวดล้อมที่ดี มีบรรยากาศของการส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้บริหารต้องมีการวางแผนกับผู้เกี่ยวข้องในการจัดหา การใช้ สำหรับปัจจุบันและอนาคต

งานชุมชนสัมพันธ์

งานชุมชนสัมพันธ์หรืองานความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ในอดีตที่ผ่านมา นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นเพียงความสัมพันธ์ที่ผิวเผิน ชุมชนเป็นผู้ที่ให้บริการของโรงเรียนในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลาน และการมีส่วนร่วมก็เป็นการให้ความร่วมมือในการบริจาค ทรัพย์สิน แก่โรงเรียนเท่านั้นซึ่งในปัจจุบันนี้โรงเรียนกับชุมชนได้มีบทบาทในการร่วม

จัดการศึกษา ตามที่มี ระเบียบกฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งได้กล่าวรายละเอียดไว้ใน หัวข้อแนวคิด การส่งเสริม ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.)

สรุปถึงชุมชนกับโรงเรียนนั้นไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ ทรัพยากรในการจัดการ ศึกษาทุกอย่างนั้นมีอยู่มากมายในชุมชนผู้บริหารต้องมีความสนใจ จริงใจที่จะให้ชุมชนเข้ามามี ส่วนรับรู้ถึงภาวะความเปลี่ยนแปลง ความต้องการของโรงเรียนอยู่เสมอและเป็นภาระของครูที่จะ ต้องเป็นผู้นำของชุมชนในการแก้ปัญหาทั้งปัญหาระดับครอบครัวหรือระดับหมู่บ้านโดยเฉพาะชุมชนในชนบทนั้นยังมีความจำเป็นที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ ช่วยเหลือตามสมควร

ชุมชนกับการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาของไทยเรานั้นได้รับอิทธิพลมาจากประเทศตะวันตกมาโดยตลอด เมื่อเริ่มมี การจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบทำให้การศึกษาของเราไม่ตอบสนองของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนใน ชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ Coombs (1980, 2535 หน้า 139) ได้กล่าวถึงการจัดการ ศึกษาในประเทศที่กำลังพัฒนาว่าสภาพการศึกษาในเมืองดีกว่าการศึกษาในภูมิภาคอย่างมาก ทำให้ชนชั้นกลางและชั้นสูงซึ่งอยู่ในภาคเศรษฐกิจที่ดีกว่าเด็กอื่น โรงเรียนในเมืองมีอุปกรณ์ สมบูรณ์ มีครูดี และมีครูครบถ้วน อัตราการเข้าเรียนสูง มีคนจบการศึกษามาก สถานศึกษาระดับ สูง จึงเกิดขึ้นในเมืองเกือบทั้งหมด เด็กฉลาดที่อยู่ในเมืองย่อมมีโอกาสเรียนสูงกว่า เด็กฉลาด เท่ากันที่อยู่ในชนบท ยิ่งกว่านั้นหลักสูตรลอกแบบมาจากต่างประเทศนั้นก็เหมาะสม สอดคล้อง กับสิ่งแวดล้อมในเมืองซึ่งทันสมัย ซึ่งสอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2539, หน้า 29) ได้ กล่าวไว้ว่า นโยบายการเมืองการปกครองที่มีศูนย์กลางเอาไว้ที่ส่วนกลาง รวมทั้งแนวคิดที่จะ พัฒนารุงเทพฯ ให้เป็นอภิมหานครแล้วคาดหวังให้เกิดการกระจาย ความเจริญสู่ภูมิภาคเอง กรุงเทพฯ จึงกลายเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ทำให้เด็กชนบท และในเมืองมีโอกาสทางการศึกษาแตกต่างกันรุนแรงมากยิ่งขึ้น

การจัดการศึกษาโดยรัฐเป็นผู้จัดทุกอย่างได้มองข้ามความเป็นชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบประชาสังคม (Civil Society) แบบท้องถิ่นของไทยถูกทำลายจากการจัดการศึกษาแบบให้ เปล่าจากรัฐเป็นแบบที่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วม ดังนั้นการถ่ายทอดวัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลง สร้างให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ การอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีของตนไว้ ทำให้เกิดช่องว่างของความเชื่อ ค่านิยมระหว่างคนสูงอายุกับเด็กรุ่นใหม่ ระหว่างคนในชนบท กับคนในเมือง ช่องว่างระหว่างคนที่ มีการศึกษาต่ำกับคนที่มีการศึกษาสูง เนื่องมาจากเนื้อหาที่เรียนนั้นได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมสากล

โดยไม่สมดุลงกับการถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ไม่เกิดความภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2539, หน้า 40-41)

อมรวิชัย นาคทรพรพ (2539, หน้า 5) ได้ชี้ให้เห็นถึงสภาพการจัดการศึกษาที่ก่อให้เกิดปัญหาสภาพการแตกของครอบครัวและชุมชน พร้อมทั้งกับการถอนรากเหง้าชาวนาฝีมือมาเป็นคนงานไร้ฝีมือการที่ชุมชนมิได้มีส่วนร่วมกำหนดทิศทางและรับผิดชอบการจัดการศึกษาในท้องถิ่นของตนทั้งยังไม่มีวาทะหนักในสิทธิของตนหรือ มีข้อจำกัดในการใช้สิทธิของตนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา

การที่จะให้ชุมชนได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับการศึกษาไม่มีความแปลกแยกจากกันนั้น ประเวศ วะสี (อุทัย ดุลยเกษม, ธรรมเกียรติ กันอริ และวิวัฒน์ คติธรรมนิตย์, 2539, หน้า 74 - 75) กล่าวว่า สังคมทั้งหมดมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การศึกษาสำหรับคนทั้งหมด (Education for all) จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อสังคมทั้งหมดมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (All for education) การศึกษาไม่ใช่เรื่องของครูโรงเรียนหรือกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น แต่ทุกส่วนของสังคมต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาหรือสังคมต้องเป็นไปเพื่อการศึกษานั้นคือ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society)

การศึกษาที่จัดโดยรัฐเพียงฝ่ายเดียวนั้นไม่สามารถทำให้การจัดการศึกษาบรรลุเป้าหมายของการศึกษาได้ พร้อมทั้งไม่สามารถแก้ปัญหาชุมชน เด็กนักเรียนไม่รู้จักแม้กระทั่งชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ไม่ทราบความเป็นมาของชุมชน ปัญหา ความต้องการในชุมชนเขามุ่งเพียงเรียนเพื่อให้ระดับการศึกษาสูงขึ้นตามกระแสหลักของรัฐ เกิดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างชุมชนการศึกษาที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน ทำให้ผลผลิตทางการศึกษาของเราด้อยคุณภาพ ไม่รับใช้และสอดคล้องกับสังคมโดยรวม การจัดการศึกษาในประเทศที่เจริญแล้วและประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ถ้าหากประชาชนในชุมชนเห็นว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนทั้งของรัฐ หรือเอกชน คุณภาพไม่ดีแล้วสามารถที่จะของบประมาณจากรัฐ จัดตั้งโรงเรียนขึ้นใหม่เรียกว่า ชาร์เตอร์สกูล ทำให้โรงเรียนที่ไม่มีคุณภาพจะล้มไปในที่สุด (ไทยรัฐ, 7 ธันวาคม 2540 หน้า 11) รัฐนั้นได้ให้ความสำคัญกับประชาชนในการจัดการศึกษาเป็นอันมาก ทำให้การศึกษาอยู่กับผู้ใช้บริการคือ ประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง ธเนศวร์ เจริญเมือง (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ . 2539 . หน้า 97-100) ได้สรุปถึงการจัดการศึกษาโดยรัฐในปัจจุบัน มุ่งเน้นเพียงการเรียนในระดับที่สูงขึ้นไป เป็นการสอบเอาคะแนนเพื่อการเลื่อนชั้น การสอบเรียนต่อในระดับต่างๆ ทำให้เกิดผู้แพ้ ผู้ชนะ วิธีการเรียนแบบบันไดดารา ผู้เรียนถนัดในการท่องจำ เพื่อให้สอบผ่านเท่านั้น การศึกษาจึงมีผลกระทบตามมามากมาย

1. นักเรียนไม่สนใจอ่านหนังสือนอกห้องเรียน เพราะมีผลต่อการสอบน้อยมาก
 2. นักเรียนไม่สนใจอยากเรียนรู้เรื่องราวรอบตัว แม้ในสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ มากนัก เพราะไม่มีผลต่อการสอบ เช่น ปัญหา รดตติด บ้านเมืองสกปรก การบริหารที่ขาดประสิทธิภาพของผู้บริหารบ้านเมือง ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายอันมีผลต่อวิถีชีวิต
 3. นักเรียนทำกิจกรรมในโรงเรียนน้อยมาก หรือทำเพียงเพื่อการผ่อนคลายเล็กน้อย ไม่ได้คิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ชีวิต ซึ่งเป็นการศึกษาที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง มุ่งที่จะทำคะแนนให้ได้ดีเท่านั้น
 4. เมื่อไม่อ่านหนังสือนอกห้องเรียน ไม่ทำกิจกรรม กระทั่งไม่ต้องหัดทำงานบ้าน พ่อแม่คอยเอาใจ จึงทำให้เป็นคนที่ทำอะไรในชีวิตไม่เป็น
 5. มีการกวดวิชาเพื่อให้สอบเข้าในระดับที่สูงขึ้นได้ 12 ปีแห่งการเรียนได้ทำลายเยาวชนเหล่านี้ทำให้เขาขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ผู้เรียนในระดับมหาวิทยาลัยที่ผ่านกระบวนการจัดการศึกษาแบบที่รัฐหยิบยื่นให้ไม่เชื่อต่อการพัฒนาสังคม วิถีชีวิตของชุมชน ความเป็นจริงของประเทศ เมื่อระบบการศึกษาที่ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดหรือบริหารแล้ว บุคลากรที่ผลิตออกมารับใช้สังคมก็ไม่สามารถตอบสนองปัญหาอันที่มีอยู่อย่างแน่นหนา และยั่งยืนมานาน ระบบการศึกษา ตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับมหาวิทยาลัยนั้นจึงห่างไกลจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ทำให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างล่าช้าเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านที่พัฒนามาพร้อมกันอย่างประเทศญี่ปุ่น หรือเกาหลี ซึ่ง วิจิตร ศรีสอ้าน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2539, 129 -133) ได้กล่าวไว้ถึงการพัฒนาประเทศ และการที่ประเทศจะมีความสามารถในการแข่งขันในสังคมโลกได้สรุปว่า มีปัจจัยอยู่ 4 ประการ ถ้าใครมีครบก็สามารถที่จะแข่งขันกับสังคมโลกแม้กระทั่งเป็นเจ้าโลกได้ก็คือ
 1. มีคุณภาพของประชากรกับกำลังคน ถ้าใครมีประชากรที่มีคุณภาพสูง มีกำลังคนที่เพียงพอและมีคุณภาพด้วยจะแข่งกับใครก็ได้
 2. มีขีดความสามารถในการจัดการ
 3. มีระบบสารสนเทศ คือข้อมูลที่สมบูรณ์เพียงพอที่จะใช้ในการตัดสินใจ
 4. มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม สามารถพึ่งพาตนเองได้และใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา ไม่ที่จะเป็นการเกษตร อุตสาหกรรม หรือแม้แต่การดำรงชีวิตประจำวัน
- การที่จะสร้างให้มีปัจจัยทั้ง 4 ประการนั้น หนีไม่พ้นคือการศึกษา โดย คน เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดเป็นปัจจัยการนำการพัฒนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งสิ้น การศึกษาของไทยที่จะ

นำเราเข้าสู่การแข่งขันในเวทีโลก ช่วยให้สังคมไทยดำรงความเป็นไทยโดยเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยได้ โดยทั้งสองอย่างสมดุลกันไม่ขัดกัน อันมีรูปแบบดังนี้

1. การศึกษาต้องเป็นการศึกษาดลอดชีวิต หมายความว่าคนตั้งแต่เกิดจนตายจะต้องการปัจจัยทางการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตการทำงานไม่ได้เอาการศึกษาไปผูกไว้กับของคนเหมือนความคิดเดิม มองการศึกษาเป็นปัจจัยที่ 5 ของชีวิต

2. การศึกษาเป็นการศึกษาสำหรับทุกคน เมื่อเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น การศึกษา คือโอกาสทางการศึกษาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนที่จะได้รับการศึกษา ต้องมีเครือข่ายทางการศึกษา การเรียนรู้ เทคโนโลยีที่ผสมกลมกลืน มีความสะดวก ทักษะในการหาสาระความรู้ที่เพียงพอที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาค่านิยม การเรียนรู้เราว่าเขาเป็นสิ่งจำเป็น คนต้องเข้าใจตนเองและผู้อื่น เข้าถึงจริยธรรม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีการพัฒนาค่านิยม ทั้งที่เป็นสากล และค่านิยมที่เป็นของไทยที่ต้องดำรงรักษาไว้ ในขณะที่เราก้าวสู่เวทีโลกที่กว้างออกไปและทำอย่างไรให้เราสามารถรักษาเอกลักษณ์ไทยไว้อย่างไม่ขัดกันทั้งสองอย่าง

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาโดยรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ ปัญหาที่เกิดภายในชุมชนไม่ได้รับการแก้ไข ขาดเครื่องมือในการที่จะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง แหล่งเรียนรู้ในชุมชนไม่มี ชุมชนอ่อนแอลงยอมมีผลให้รัฐไม่มั่นคง การให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้าไปร่วมบริหารจัดการศึกษาของชุมชนแล้วปัญหาและความต้องการของชุมชนย่อมได้รับการเอาใจใส่และโรงเรียนซึ่งเป็นแหล่งความรู้ส่วนใหญ่ของชุมชนทั่วไปจะได้มีบทบาทในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริงให้ ชาดิบ้านเมือง

วิสัยทัศน์การบริหารการศึกษาโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participatory) ในการจัดการศึกษานั้นได้มีแนวความคิดในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนานมาแล้วทั้งในรูปของกรรมการศึกษา คณะกรรมการโรงเรียน ตามลำดับ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้มีความพยายามให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น ด้วยการระดมทรัพยากรและสรรพกำลังทั้งมวลในสังคม เพื่อจัดการศึกษาให้กว้างขวางทุกหมู่เหล่าส่งผลให้บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้วก็ตาม แต่ระบบบริหารการจัดการศึกษาที่รวมศูนย์อำนาจยังไม่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และขั้นตอนต่าง ๆ ของทางราชการไม่เอื้อให้การบริหารการตัดสินใจเป็นไปได้โดยรวดเร็ว พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2528, หน้า 30-31) ได้กล่าวถึงภาระหน้าที่ของชุมชนไว้ว่า ชุมชนมีภาระ .กิจหน้าที่ในการจัดให้มีบริการต่าง ๆ ภายใน

ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และเหมาะสมกับความต้องการในการดำรงชีวิตของชุมชน โดยมีรัฐในการส่งเสริม สนับสนุนการบริหารของชุมชนนั้นเป็นบริการพื้นฐานที่ชุมชนต้องจัดบริการได้ การอนามัย การศึกษา สิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นอันได้แก่การมีน้ำสำหรับอุปโภค บริโภค ถนน และสิ่งอื่น รวมถึงการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชน การดูแลด้วยความปลอดภัยและสวัสดิภาพ ภาระกิจทางการศึกษานั้นเต็มแล้ว ชุมชนเป็นผู้จัดแต่ได้ถูกรัฐเข้ามาดำเนินการจนทำให้ความเป็นประชาสังคม (Civil Society) ทางการศึกษาถูกทำลายลง

Sumption และ Engstrom (อ้างใน พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, 2529, หน้า 122-127) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่าผู้บริหารโรงเรียนต้องยอมรับว่าโรงเรียนรัฐบาลได้มาจากการลงทุนของประชาชน ครู-อาจารย์มักจะยอมรับว่าเขาเป็นข้าราชการของรัฐบาลมากกว่าเป็นข้าราชการของประชาชน เพราะข้าราชการครู แม้กระทั่งภารโรงก็แต่งตั้งมาจาก ส่วนกลาง เราไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่า เงินที่ทางรัฐบาลนำมาลงทุนเพื่อการศึกษา นั้นแท้จริงก็มาจากประชาชนร่วมชาติทั้งหลาย ดังนั้นจะให้ใครหรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะเข้ามาครอบงำโรงเรียนเพื่อผลประโยชน์เฉพาะตนหรือกลุ่มมิได้ ประชาชนแต่ละคนมีสิทธิรับรู้เกี่ยวกับโรงเรียน เพราะทุกคนเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียน โรงเรียนต้องตอบสนองวัตถุประสงค์ของมหาชนในหน้าที่ของโรงเรียนในการพัฒนาเยาวชนให้บรรลุศักยภาพสูงสุดของเขา โดยใช้ศักยภาพ ประโยชน์จากทรัพยากรทุกอย่างในชุมชนและองค์กร สถาบันของชุมชนในเรื่องเดียวกัน Cromant (อ้างใน พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, 2529, หน้า 122-127) ได้กล่าวว่า โรงเรียนและชุมชนเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก โรงเรียนและชุมชนควรมีส่วนร่วมกันในการวางแผน การวางนโยบาย การแก้ปัญหาและการประเมินผลของโรงเรียน หลักการนี้ชุมชนควรมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน การศึกษาไม่จำเป็นต้องมาจากการวางแผนของนักการศึกษาเพียงฝ่ายเดียว ประชาชนนั้นหากจะไม่มีความรู้ความสามารถในทาง วิชาการด้านหนึ่งด้านใดโดยเฉพาะ แต่ประชาชนทำหน้าที่ เป็นตลาดของ ผลผลิตคือนักเรียนที่จบออกไปและเป็นกระบอกสะท้อนให้เห็นคุณภาพของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี ในการเข้าไปอยู่ในชุมชนของนักเรียน ดังนั้นชุมชนจึงควรมีส่วนร่วมในการวางนโยบายทางการศึกษา โดยมีหลักการในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนคือ ความร่วมมือระหว่างนักวิชาการและประชาชนในการพัฒนาโรงเรียน โรงเรียนต้องตระหนักว่าการบริหารจะได้ผลไม่เต็มที่หากขาดการร่วมมือจากชุมชน นโยบายทางการศึกษาควรมาจากประชาชนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งทั้งในระดับประเทศ จังหวัด ท้องถิ่น ประชาชนควรมีส่วนร่วมไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ทุกระดับ เหมาะสมกับชุมชนแต่ละท้องถิ่น สอดคล้องกับที่ Havigurt (อ้างใน กิตติชาติ ห้อยยี่ภู่, 2527, หน้า 12) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนมีความ

เกี่ยวข้องกับในการบริหารโรงเรียนทั้งในเรื่อง งบประมาณ บุคลากร และหลักสูตรการเรียนการสอน โดยการตัดสินใจ การสนับสนุนช่วยเหลือ ร่วมมือให้การบริหารโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ในเรื่องเดียวกัน Vantil ได้อธิบายว่าเป็นการที่ประชาชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับโรงเรียนในฐานะเจ้าของกิจการเป็นผู้กำหนดแก้ไข ล้มเลิก นโยบายของโรงเรียนและเป็นผู้สนับสนุนกิจกรรม การเรียนการสอนของโรงเรียน การจัดการศึกษาโดยชุมชนนั้นในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่เราเป็นอยู่นั้นนอกจากการตอบสนองชุมชนตามความต้องการแล้ว เรายังสามารถที่จะนำเอาวัฒนธรรมความเป็นชุมชนของเราในการดำเนินชีวิตมารักษาความเป็นเอกลักษณ์ไทย จากการถูกรุกรานทางวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ถ้าเราไม่มีวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมไทยอันเข้มแข็งของชุมชน เราอาจต้องเชื่อตามอย่างประเทศทางตะวันตกไปหมด ถ้าเราเชื่อตามเขา ดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมของเขา เมื่อนั้นเราก็หมดความเป็นไทย ชัยอนันต์ สมุทรวนิช (อุทัย ดุลยเกษม, และคณะ, 2539, หน้า 150) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษานั้นควรส่งเสริม สนับสนุนให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนมีบทบาทสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะของสังคมที่ความรู้เป็นฐานสำคัญของวิถีการผลิตและวิถีชีวิตนั้น เครือข่ายของความรู้มีลักษณะข้ามรัฐอยู่แล้ว ทั้งระดับเหนือรัฐอย่างระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) และระดับรากหญ้าที่มีการเคลื่อนย้ายประชากรและมีความสัมพันธ์ระหว่าง อาณาบริเวณที่ประกอบด้วย ชุมชนที่มีวัฒนธรรมและภาษาคลายคลึงกันมากขึ้น รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (อุทัย ดุลยเกษม, และคณะ, 2539 หน้า 175-176) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของสังคมทั้งหมดในการจัดการศึกษา ด้วยความจำกัดด้านทรัพยากรของรัฐบาลก็ดี ความไร้ประสิทธิภาพของระบบราชการก็ดี ทำให้การผูกขาดในการจัดการศึกษาของรัฐบาลไม่เป็นผลดีต่อสังคมโดยส่วนรวม สมควรที่จะระดมสรรพกำลังของคนในชาติมาใช้ประโยชน์ นอกจากนี้การศึกษายังเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาของสังคมอีกด้วย การดึงเอาสังคมโดยส่วนรวมเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม โดยการมีมาตรการที่พึงพิจารณาถึง 3 ประการ คือ

1. การส่งเสริมภาคประชาชนในการพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้
2. การส่งเสริมการลงทุนของภาคธุรกิจเอกชนในภาคการศึกษา
3. การส่งเสริมในภาคประชาชนและภาคธุรกิจเอกชน เพิ่มการใช้จ่ายทางด้านการศึกษา

การจัดการศึกษาโดยรัฐเพียงฝ่ายเดียวมีข้อจำกัดมากมาย ดังนั้นการจัดการศึกษารัฐควรส่งเสริมให้เกิดกระบวนการของประชาชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดเวลา เหมาะสมกับชุมชนนั้น ธเนศวร์ เจริญเมือง (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ 2539, หน้า 111-113) ได้กล่าวถึงการปิดโรงเรียนประถมศึกษาที่มีนักเรียนน้อยกว่า การสะท้อนถึง

ความเข้าใจผิดของผู้บริหารกระทรวงศึกษาธิการที่แก้ปัญหาปลายเหตุมองว่าโรงเรียนที่มีในชนบท มีนักเรียนน้อย ล้นเปลืองงบประมาณ แทนที่จะเร่งรัดพัฒนาโรงเรียนชนบทให้มีคุณภาพที่ดี การจัดการบริหารการศึกษาเป็นแบบรวมศูนย์ที่ขาดเอกภาพ (Fragmented Centralization) อำนาจตกอยู่กับกระทรวงต่าง ๆ ต่างฝ่ายต่างจัดการศึกษาตามความเห็นของตนเอง โดยชุมชนในท้องถิ่นซึ่งทราบปัญหาและความต้องการของตนเองเป็นอย่างดี ไม่สามารถที่จะเข้ามาร่วมจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาของเขาเองได้ ดังที่ อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540, หน้า 82-83) ได้กล่าวไว้ว่า การยอมรับว่าชุมชนมีแหล่งความรู้อื่น ๆ อยู่ด้วย เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการสร้างความสัมพันธ์ระบบโรงเรียนกับแหล่งความรู้อื่น ๆ ในระบบแนวราบ การแลกเปลี่ยนและสัมพันธ์กันจะทำให้เกิดความร่วมมือ ส่งเสริมซึ่งกันและกันระหว่างระบบโรงเรียนและแหล่งความรู้ภายนอกในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและโรงเรียนในระยะยาว ซึ่งได้มีความเห็นจากนักนักศึกษาว่า ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรและแนวการจัดการเรียนการสอน โดยหลักสูตรพื้นฐานควรมีหลักสูตรแกนและหลักสูตรท้องถิ่นในสัดส่วนที่เหมาะสม เช่น 60 : 40 โดย ครูและชุมชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร (อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2539, หน้า 111)

สรุปได้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศโดยการผูกขาดจากรัฐบาลเพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดการล้มเหลวในเรื่องของคุณภาพของผลผลิตคือ ผู้เรียน ไม่สามารถตอบสนองความต้องการความคาดหวังของสังคมได้ ชุมชนควรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตนเอง โดยศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่เพื่อตอบสนองการแก้ปัญหาของชุมชนรวมทั้งทิศทางการพัฒนาให้ชุมชนและสังคมมีความเข้มแข็งตลอดไป

แนวความคิดส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ส.ป.ช.)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาในระดับภาค บัณฑิตที่รัฐเป็นผู้จัดให้กับประชาชน โดยแท้จริงแล้ว โรงเรียนประถมศึกษาแม้จะดำเนินการจัดการศึกษาจากแนวคิดและนโยบายของรัฐ แต่ในความเป็นจริงชุมชนและโรงเรียนยังมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างแนบแน่นที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ มีการเกี่ยวข้องกันทั้งในเรื่องของ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาที่ร่วมกัน ภาครัฐเองก็ได้พยายามที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษาในโรงเรียน มากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละเวลา และนโยบายแห่งรัฐการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้นมีการเข้าร่วมของชุมชนซึ่งส่วนใหญ่

เป็นการเข้าร่วมในการช่วยเหลือด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ แรงงาน ไม่ค่อยมีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารการศึกษาแต่อย่างใด ในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้มีความพยายามที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนของตนเอง โดยได้ออกระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียน พ.ศ. 2539 ให้คณะกรรมการดังกล่าว มาจากบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอที่โรงเรียนตั้งอยู่ และได้กำหนดบทบาทหน้าที่ คณะกรรมการโรงเรียน คือ

1. กำหนดนโยบายแผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียน
2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน
3. ให้คำปรึกษาเสนอแนะแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินการงบประมาณของโรงเรียน, การแสวงหาและให้ความสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน ทั้งในและนอกโรงเรียน
4. รับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียน ภาคเรียนละ 1 ครั้ง
5. ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อพัฒนาโรงเรียนและให้มีการใช้บริการจากโรงเรียนเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและร่วมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
6. แต่งตั้งที่ปรึกษาและคณะกรรมการ เพื่อดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่คณะกรรมการโรงเรียนมอบหมายสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 23) ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนรับผิดชอบพัฒนาการศึกษาอย่างจริงจัง ดังนี้
 1. ชุมชนต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่มีความจำเป็นที่ต้องร่วมกันพัฒนาการศึกษาในชุมชนให้เจริญก้าวหน้า เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาลูกหลานของชุมชนให้มีคุณภาพ โดยพยายามผลักดันให้โรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
 2. ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์เพื่อหาจุดพัฒนาการศึกษาให้ลูกหลาน ร่วมกับคณะครูในโรงเรียน โดยร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้รับความสำเร็จ
 3. ร่วมค้นหาผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในท้องถิ่นเข้าร่วมให้การศึกษานใน

โรงเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่ที่ทางโรงเรียนจัดให้

4. ชุมชนเข้าร่วมปฏิบัติงาน ช่วยเหลือ สนับสนุนการพัฒนาโรงเรียน เช่น การปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเรียน อาคารประกอบจัดและตกแต่งสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ร่วมรณรงค์หาทุนการศึกษาเพื่อพัฒนาโรงเรียน ตลอดจนร่วมจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น เป็นต้น

5. ร่วมตรวจสอบผลการพัฒนาโรงเรียน การจัดการศึกษาของโรงเรียน หากพบปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น ก็เข้ามาช่วยแก้ปัญหาและอุปสรรคนั้นร่วมกัน

6. สร้างความภูมิใจในผลงาน การพัฒนาการศึกษาร่วมกัน โดยชุมชนเข้ารับรู้ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนและร่วมกันภาคภูมิใจในผลงานการพัฒนาโรงเรียน การพัฒนาการศึกษาที่ประสบผลสำเร็จ โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นลำดับตลอดมา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 73 - 74) ได้ยื่นหยัดใน 3 หลักการ ที่ให้เกิดความสอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปรัชญาการศึกษาและกระแสโลกาภิวัตน์ที่สอดคล้องกับวิถีไทย คือ

1. การกระจายอำนาจการบริหารการจัดการศึกษา
2. การบริหารโดยองค์คณะบุคคลและการมีส่วนร่วม
3. การตรวจสอบคุณภาพการศึกษาและประสิทธิภาพการบริหารการศึกษา

การกระจายอำนาจการบริหารการจัดการศึกษา ตามแนวคิดของ สปช. รูปแบบการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา การกระจายอำนาจนั้นเป็นหลักการที่กล่าวถึงและเรียกร้องกันมานานเพราะเป็นการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเป็นผู้มีความคิด ความรู้ ความสามารถ ของผู้อื่นไม่ใช่เก่งกาจสามารถเพียงตนเองหรือหมู่พวกเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 พุทธศักราช 2540 การกระจายอำนาจจากส่วนกลางนั้นต้องให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตไทย ไม่ต้องลอกเลียนแบบผู้ใดประเทศใด แต่ให้มีความเหมาะสมกับกาลเวลา สังคมและชุมชนอันสมควรเท่านั้น รูปแบบการบริหารโดยองค์คณะบุคคลและการมีส่วนร่วม ที่ต่อเนื่องมาจากปฏิญญาที่จอมเทียนเมื่อปี 2533 ว่าการจัดการศึกษานั้นเป็นการศึกษาเพื่อปวงชน คนทั้งมวลต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่หลายหลายรูปแบบในการร่วมจัดการศึกษา เน้นการบริหารโดยองค์คณะบุคคล ซึ่งรวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาและประสิทธิภาพการบริหารการศึกษา โดยองค์รวมทั้งภายใน ภายนอก อันจะนำไปสู่ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

ใน พ.ศ. 2543 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ออกระเบียบขึ้นมา เพื่อใช้เป็นระเบียบของกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา ในระเบียบนี้ได้กำหนดบทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมบริหารโรงเรียนประถมศึกษาเป็นอย่างมาก กรรมการกลุ่มโรงเรียนที่มาจากชุมชนจำนวน หนึ่งของจำนวนโรงเรียนภายในกลุ่มนั้นหรือเท่ากับกรรมการกลุ่มโรงเรียนที่มาจาก การเลือกตั้ง ซึ่งถือว่าเป็นครั้งแรกที่กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษามีคณะกรรมการกลุ่มโรงเรียนที่มาจากชุมชนในกลุ่มโรงเรียนนั้นตั้งอยู่ และปัจจุบันนี้ได้มีระเบียบว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นระเบียบที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ได้กำหนดให้มีบุคลากรมาจากชุมชน ในการร่วมบริหารโรงเรียนประถมศึกษาประกอบด้วย ผู้แทน ผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยให้ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
4. กำกับ และติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา
5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพและได้มาตรฐาน
6. ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ
7. เสนอแนวทางและการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป ของสถานศึกษา
8. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ
9. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน ตลอดจนประสานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
10. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปี ของสถานศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน

11. แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบ
ที่เห็นสมควร

12. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษา
นั้น

จากหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นครอบคลุมงานบริหารสถานศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาอย่างทั่วถึง ซึ่งถ้าหากส่วนของการจัดการ บริหารจากระบบราชการได้เอื้อในส่วนที่ยังเป็นอุปสรรคในการจัดการ ในเรื่องของการจัดระบบค่าตอบแทนกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามสมควร งบประมาณในการบริหารควรมาตั้งไว้ที่สถานศึกษามากกว่าที่จะต้องมาจากเบื้องบนอย่างปัจจุบัน จะช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา

สภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาของชุมชนแม่แจ่ม

อำเภอแม่แจ่มเป็นอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีพื้นที่มากที่สุดถึง 3,361.151 ตารางกิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศใต้ ประมาณ 117 กิโลเมตร บนเส้นทางที่คดเคี้ยวของภูเขา อำเภอแม่แจ่มตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2447 ตั้งชื่ออำเภอกว่า อำเภอช่างเคิ่ง มีนายชื่น ดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอครั้งแรก ขณะนั้นราษฎรยากจน และไม่นิยมการปกครองที่มีการเก็บภาษีอากร จึงมีราษฎรกลุ่มหนึ่งได้เข้าปล้นที่ว่าการอำเภอและฆ่านายอำเภอตาย ได้มีการปรับเปลี่ยนด้านการปกครองมาหลายครั้ง จนกระทั่งอำเภอแม่แจ่มได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอที่สมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2599 มาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันแบ่งการปกครองเป็น 10 ตำบล มีประชากร ในปี 2539 รวม 60,079 คน เป็นชาย 30,798 คน หญิง 29,281 คน (สำนักงานอำเภอแม่แจ่ม, 2539, หน้า 3 – 5) ในการจัดการศึกษามีหน่วยงานทางการศึกษาที่จัดการศึกษาในอำเภอหลายหน่วยงาน รวมมีโรงเรียนทั้งสิ้น 93 โรงเรียน 11 สาขา ประชาชนร้อยละ 46.38 คนนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 21.84 นับถือศาสนาคริสต์ และร้อยละ 31.78 คน ยังนับถือผีและประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนเผ่าแม่แจ่มเป็นอำเภอที่มีประเพณีวัฒนธรรมเดิมของตนเองในการดำรงชีวิตประจำวันอยู่แม้จะมีอารยธรรมจากส่วนกลางที่อิงความคิดทางตะวันตกเข้ามาในระบบราชการและสื่อต่างๆ ดังจะเห็นได้จากที่คนในท้องถิ่นยังนิยมใช้เสื้อผ้าที่ทำจากมือ เรียกว่าผ้าจก ซึ่งมีลวดลายที่งดงามเป็นที่นิยมของผู้คนทั่วไป มีวัดทางพุทธศาสนาที่มีความเป็นคนไทยภาคเหนือค่อนข้างมากที่ยังคงอยู่ในศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ได้บ่งบอกถึงความเป็นมาของคนแม่แจ่มและบอกถึงอุปนิสัย ความเป็นอยู่ การปกครอง การศึกษาของชุมชน เช่นภาพเขียนใน ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด ลวด

ลายในผ้าจกแม่แจ่ม ที่ชี้ให้เห็นถึงการดำเนินวิถีชีวิต ในการให้ชื่อลายผ้า แบบลายโคม มีลายโคมรูปนก โคมเขียงแสน โคมละคอน ชั้นสามแฉว ชั้นแฉวดู ลายนกนอน โคมหัวหมอน ละคอนหัวงาม (อำเภอแม่แจ่ม, 2538, หน้า 27) ชาวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันเช่นเสื้อผ้าหมอน ถูย่ามหรือความเชื่อถือทางวัฒนธรรม เช่นตุง นั้นก็ยังมีเอกลักษณ์ของตนเอง ความที่มีวัฒนธรรมของตนเองอยู่มากนี้นำไปสู่การที่ชุมชนมีส่วนร่วมเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะที่ต้องใช้ความคิด ทรัพยากรของท้องถิ่นในการจัดการมากกว่าการสั่งการมาจากส่วนกลาง

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของอำเภอแม่แจ่ม มีโรงเรียนที่ดำเนินการอยู่ 58 โรงเรียน 11 สาขา ที่ได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามระบบที่รัฐมอบให้การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนนั้นเป็นไปตามระบบที่รัฐให้มา การปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นกรรมการสถานศึกษาหรือกรรมการศึกษาเดิมนั้นก็เพียงการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์ เงินและเป็นผู้ใช้บริการจากโรงเรียนเท่านั้น ในอำเภอแม่แจ่ม ประชาชนได้ให้ความสนใจโรงเรียนประถมศึกษาในการช่วยเหลือโรงเรียน ตัวอย่างที่ทราบได้จากวลีของคนแม่แจ่มที่ว่า “กรรมการวัดบุปผา กรรมการศึกษาพร้าวหนุ่ม” ซึ่งทั้งสองหมู่บ้านนี้ชุมชนได้ให้ความร่วมมือในกิจกรรมสาธารณะเป็นอย่างดีแต่หาทำให้การจัดการศึกษาโดดเด่นตอบสนองของความต้องการที่จะทำให้ชุมชนแข็งแกร่งได้อย่างที่ต้องการ อันเนื่องมาจากการมีส่วนร่วมที่ไม่ได้บริหารจัดการหรือมาจากความต้องการของชุมชนและการที่แม่แจ่มมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และพื้นที่ที่กว้างขวางทำให้แต่ละท้องถิ่นมีความต้องการที่แตกต่างกันตามสภาพของปัญหาชุมชน

การให้ชุมชนได้มีโอกาสจัดการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาของชุมชนด้วยตัวของเขาเองรัฐเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุน ครูเป็นมืออาชีพในการเรียนการสอน ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้บริหารมืออาชีพในการบริหารจัดการที่ได้รับการฉันทานุมัติมาจากชุมชน จะทำให้ปัญหาของชุมชนได้รับการแก้ไข ชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้เป็นของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมอันดีงามของตนและประเทศชาติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานและกิจการที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

ในส่วนของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการกิจการสาธารณะของชุมชนนั้น แม้ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาโดยตรงก็ตามแต่ผลการศึกษาวิจัยนั้นก็สามารที่จะเป็นแนวทาง ประกายความคิดที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา เพราะกิจการของชุมชนที่ชุมชนมีส่วนร่วมนั้นเป็นกิจการและกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อ

การมีส่วนร่วมของในชุมชนเอง ดังที่ผลการศึกษาของ ประมาณ ตันชกุล (2538, หน้า 134) ได้สรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวทางในการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนก่อให้เกิดทางเลือกอันหลากหลายของกิจกรรมเพราะในแต่ละท้องถิ่นมีสภาพปัญหาและความต้องการ ตลอดจนศักยภาพต่างกัน โดยการทำงานที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง พัฒนาระบบคิด วิธีการทำงานอยู่ตลอดเวลา ท้ายสุดชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ จะสามารถพึ่งตนเอง ยืนหยัดอยู่บนฐานของตนเองได้ ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับ อรอนงค์ ธรรมกุล (2539, หน้า 138) ได้วิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นนั้น ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้วางแผนดำเนินการในโครงการและชุมชนก็เป็นผู้รับผลประโยชน์ รวมทั้งการประเมินสรุปผลการดำเนินงานจากการวิจัยนี้ทำให้ทราบถึงกระบวนการในการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนโดยชุมชนเอง ซึ่ง ศิริศักดิ์ มีเมล (2537, หน้า 170) ได้กล่าวไว้ในบทสรุปว่า กิจกรรมทุกขั้นตอนต้องดำเนินการโดยประชาชน กิจกรรมต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมของประชาชน นับตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด การดำเนินการประชาชนต้องได้รับรู้ทุกขั้นตอนมากที่สุดมิใช่ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น มิฉะนั้นประชาชนอาจไม่ยอมรับหรือปัดความรับผิดชอบ เมื่อเกิดปัญหาไม่ว่ากรณีใด ๆ การให้ชุมชนได้เข้าร่วมทุกขั้นตอนจะเป็นการฝึกฝนให้ชุมชนช่วยเหลือตนเองได้ตลอดไป สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ นรินทร์ แก้วมีศรี (2538, หน้า 128-129) ได้กล่าวในบทสรุปของการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดสุขศึกษาในชุมชนชนบทไว้ถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการสุขศึกษาต้องเริ่มจากพื้นฐานของประชาชน โดยเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ สมัครใจ เกิดจากแรงจูงใจภายในของประชาชน รวมทั้งการรู้สาเหตุที่เกิดปัญหา เข้าใจปัญหาร่วมกัน โดยมีกระบวนการในการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของงาน ตั้งแต่การคิด การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ การรับผลประโยชน์และการประเมินผล การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนั้นมีความสำคัญ โดยเฉพาะขั้นตอนในการตัดสินใจ แม้แต่ในงานของตำรวจในการวิจัยของ รุ่งโรจน์ เรียนดี (2528, หน้า 116) ได้เสนอแนะไว้ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ว่า ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตัดสินใจเกี่ยวกับงานด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณความสำเร็จของโครงการ การปรับปรุงโครงการ แผนงาน แนวทางการทำงาน และการควบคุมกิจกรรมโครงการชุมชนนั้น ถ้าได้มีโอกาสเข้าร่วมในการจัดกิจกรรมของชุมชนเพื่อสนองความต้องการของชุมชนแล้วย่อมมีทักษะในการปฏิบัติมีเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเองดังที่ ชาติชาย มณีกาญจน์ (2538, หน้า 78-79) ได้กล่าวถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียนว่า การที่ชุมชนสามารถดำเนินการจัดตั้งกองทุนให้สามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และสนองความต้องการของสมาชิกได้นั้นเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญประการหนึ่งของศักยภาพ

ของ องค์การชุมชน ชุมชนย่อมมีประสบการณ์และความคิดมากมายจากกรณีที่ต้องต่อสู้กับ ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันมากมาย ซึ่งมีความจำเป็นของการใช้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจการของสาธารณะไว้ว่า เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการเรียนรู้และการตัดสินใจด้วยตนเอง ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน อีกทั้งยังก่อให้เกิดทางเลือกอันหลากหลายในการพัฒนาขีดความสามารถของชาวบ้าน เพราะในแต่ละท้องถิ่นมีสภาพปัญหาและความต้องการตลอดจนศักยภาพที่แตกต่างกัน การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของเราถูกกำหนดมาโดยรัฐเสมอ ซึ่งไม่สนองตอบปัญหา ความต้องการของชุมชนได้ในทุกเรื่อง การพัฒนานั้นมักทำตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ของรัฐมิใช่ความต้องการของประชาชนดังที่ อีรพล สุวรรณรุ่งเรือง (2537, หน้า 127) ได้ให้บทสรุปไว้จากงานวิจัยงานพัฒนาชนบทขององค์การ พัฒนาเอกชนที่ปฏิบัติการในภาคเหนือกับการพึ่งตนเองว่า รัฐได้ผูกขาดการพัฒนาประเทศโดยการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาถึงปัจจุบันได้สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาโดยรัฐฝ่ายเดียวยังมีข้อบกพร่องอยู่มาก โดยสูตรของการพัฒนานั้น ได้ยึดแบบสมัยใหม่ ซึ่งไม่ประสานสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยอย่างเหมาะสม มุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อความมั่นคงภายในของรัฐ การเมืองเพื่อสนองตอบระบบทุนนิยม โดยมีรัฐเป็นศูนย์กลางและประชาชนในชนบทเป็นฐานรองรับในขณะที่มีการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นปัจจัยความเจริญมารวมกันไว้ในศูนย์กลางอำนาจที่กรุงเทพฯ แต่ละท้องถิ่นเป็นเพียงแขน ขา ให้กับศูนย์กลางอำนาจใน กรุงเทพฯ เท่านั้น

จากงานวิจัยที่หลากหลายนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา ซึ่งในชุมชนเองนั้นมีความรู้ ทักษะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่มากมาย การจัดการศึกษาแบบแนวนี้ ตามระบบของรัฐสมควรได้ยุติบทบาทลงเป็นแบบแนวราบที่จะช่วยให้ชุมชนของเราอยู่รอด เป็นชุมชนสังคมแห่งการเรียนรู้ อันจะทำให้ชุมชนของไทยมีความเข้มแข็งอย่างเพียงพอที่จะดำเนิน ร่วมเผชิญ กับโลกในยุคการสื่อสารไร้พรมแดน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษา

การวิจัยโดยตรงเกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนนั้นเท่าที่พบและ ได้มีการศึกษาวิจัยถึงแนวคิด ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในอนาคต โดย สฤณี มินพระ (2536, หน้า 172-173) ได้สรุปได้ว่า รัฐควรส่งเสริมให้เกิดบริบทให้ประชาชนได้มีบทบาทในการ กำหนดอนาคตของตนเอง โดยการกระจายอำนาจให้กับชุมชนในท้องถิ่นทุกด้านให้ประชาชนได้ บริหารจัดการศึกษา เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ ถวิล กัลยาณพิเศษ (2538,

หน้า 98) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาโดยรัฐบาลและทำให้การศึกษาของสังคมในระดับครอบครัวสูญหายไป เหลือเพียงการกล่อมเกลาทางจิตนิสัยของเยาวชนเท่านั้น ผลการจัดการศึกษาในปัจจุบันนี้ทำให้เกิดความเลื่อมล้ำในสังคมมากมาย ในทำนองเดียวกันกับ ภาสกร เชนนะศิริ (2538, หน้า 82) ได้กล่าวไว้ว่า ในสังคมมีความรู้มากที่เรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้เหล่านี้สามารถตอบสนองของความต้องการของคนในสังคมได้ ซึ่ง ประวิทย์ เพชรมี ได้ศึกษาพบว่า (2538, หน้า 85) การจัดการศึกษาซึ่งในความเป็นจำนวนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ขาดไม่ได้ก็ถูกจัดขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยรัฐฝ่ายเดียว

สรุปถึงผลการศึกษาวิจัยที่พบมาได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารกิจการที่เป็นสาธารณของชุมชนโดยที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้พร้อมที่จะเป็นส่วนที่ช่วยส่งเสริมให้รัฐมีความมั่นคงต่อไป รัฐไม่ควรที่จะรวมศูนย์อำนาจในการบริหารหรือการปกครองไว้ การกระจายอำนาจให้ชุมชนมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะฟื้นฟูสังคมไทยให้เกิดการพึ่งพาตนเอง มีเอกลักษณ์ของไทยทุกด้าน